Doc. dr Ritos Tūtlytės str. iš kn.: **Lietuvių literatūros enciklopedija**. - Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.- p. 314-315.

Martinaitis Marcelijus, gimė 1936 balandžio 1 d. Paserbentyje (Raseinių r.); poetas, eseistas, vertėjas.
1964 baigė VU, dirbo laikraščių ir žurnalų redakcijose, nuo 1980 dėsto VU.
1989 nuo Sąjūdžio išrinktas SSRS AT deputatu.
1992-1997 Nacionalinių kultūros ir meno premijų komiteto pirmininkas, 2000 Nacionalinio radijo ir televizijos tarybos pirmininkas.
Nacionalinės premijos laureatas (1998).

Eilėraščių rinkiniais *Balandžio sniegas* (1962), *Debesų lieptais* (1966), *Saulės grąža* (1969) pasirodė kaip vienas svarbiausių 1968-1970 lietuvių litetarūros atsinaujinimą formavusios generacijos atstovų. Besikeičiančią meno sampratą plačiai skleidė „Poezijos pavasario" renginiuose ir leidiniuose, periodinėje spaudoje ir kt. Eseistinėje knygoje *Poezija ir žodis* (1977) akcentavęs raiškos dalykus kaip svarbiausius kūryboje, atkreipęs dėmesį į klišės ir butaforijos gajumą eilėraščiuose, M. Martinaitis padėjo pagrindus meno autonomiškumui ir kultūriniam daugiasluoksniškumui suprasti.
Poetas save suvokia kaip agrarinės kultūros atstovą, išgyvenusį jos žlugimą. Eilėraščių rinkiniuose *Akių tamsoj; širdies šviesoj* (1974), *Tie patys žodžiai* (1980), *Toli nuo rugių* (1982), *Gailile rašo* (1990), pasiremdamas archetipiniu mąstymu, iš buities detalių bando rekonstruoti senąją baltų pasaulėjautą ar žemdirbių civilizacijos kontūrus ir pagrindinius jos ženklus (žemė, namai, Dievas, ryšys su mirusiais), gamtos ritmu pagrįstą laiko tėkmės ir būties dėsnių suvokimą. Naivia sąmone prisidengus, intelektualiai apmąstoma gyvenimo vertė ir prasmė, kuriama savita, liaudiškaja etika pagrįsta vertybių sistema: vertę gauna naivumas, sugebėjimas pagailėti, ašara, skaudėjimas. Folkloro personažas – žemaitis Kukutis (*Kukučio baladės*, 1977, papild. 1986) yra archainės sąmonės fenomenas, depersonalizuota keistuolio figūra šiuolaikiniame pasaulyje, kuri išreiškia dvejopą poeto pasirinkimą: archetipinės išminties ir psichologinio rezervato apsiginti nuo režimo. Agrarinė kultūra suvokiama ne tik kaip etikos normų, bet ir kaip tautos savimonės pagrindas. Rinkinyje *Atrakinta* (1996) kalbama apie asmens, genties ir tautos sąsają, ypač išryškėjančią išbandymų metu. M. Martinaičio poezijos kalbantysis susilieja su praeitim, nuolat gręžiasi į savo valstietišką kultūrą ir istoriją, mylėdamas, gerbdamas, įsisamonindamas. Žodžio atmintis nuolat gaivinama senųjų folkloro žanrų (rauda, melų pasaka, sakmė, baladė, mįslė, humoristinė dainelė) bei ankstesnės lietuvių poezijos stilizacija, paprastumo siekiu ir primityvumo poetika, knygos-malda-knygės paralele. Rinktinėje Atmintys (1986) albuminis meilės lyrikos žanras prisodrinamas Europos kultūros ženklų, Biblijos reminiscencijų. M. Martinaičio poezijoje ryškus atsiribojimas nuo spontaniškos saviraiškos, orientuojamasi į epinę tradiciją. Jo poezijai būdinga pasakos logika, tikroviškumo ir netikroviškumo samplaika. Paradokso principas, grotesku ir alogizmais pagrįsta poetika atsiranda iš nuolatinių civilizacijos, intelekto, modernumo ir archaikos, naivumo, klasikos sandūrų.
Mokslo darbuose Marcelijus Martinaitis tyrinėja folkloro ir profesionaliosios poezijos santykį, stebi mito atšvaitus folklore. Rekonstruojama archajinė sąmonė, dorovinės normos, papročiai, šventės. Ryškus į erdvinius, vaizduojamuosius menus orientuotas interesas, atida kūrybiškiems kaimo žmonėms, šviesuoliams. Folklorinė, etnografinė ir kultūrinė nuostata išlaikoma pasirinktų tekstų interpretacijose (Folklorinė „Paskenduolės" fabula /*Pergalė*, 1982, Nr.4), kino scenarijuje (filmas *Vakar ir visados*, scenarijus G. Lukšo ir M. Martinaičio, 1985). Eseistikos knygose *Papirusai iš mirusiųjų kapų: Atgimimo ir vilties knyga* (1992), *Prilenktas prie savo gyvenimo* (1998) sovietinės sąmonės modelio ir laisvės aspektais apmąstoma lietuvių tautos patirtis ir dabartis Europos istorijos kontekste. Mažoje tautoje funkcionuoja „archetipinis laikas",

leidžiąs gyventi „su visais mirusiais ir su tais, kurie dar ateis", ir pasijusti didele tauta. Žodis pristatomas kaip dorovinis aktas. Taigi poezija gali pavaduoti išnykstančią etninę kultūrą.

Vilniaus „Lėlės" teatras pastatė Marcelijaus Martinaičio pjeses vaikams *Pelenų antelė* (1971), *Avinėlio teismas* (1976), *Žemės duktė* (1981), VU Kiemo teatras spektaklį *Kukutynė* (1989).
M. Martinaitis vertė J. Marti, P. Nerudos, J.R. Jimenezo, S. Čikovanio, M. Cvetajevos, P.E. Rummo, M. Čaklajo ir kt. eilėraščius.
M. Martinaičio poezijos knygos išleistos anglų, švedų, norvegų, prancūzų, lenkų, rusų, latvių, estų, ukrainiečių kalbomis; stambesnės publikacijos – ispanų, vokiečių, italų, čekų, slovakų, rumunų, baltarusių kalbomis.

Rinktinės: Pelenų antelė, 1980; Vainikas, 1981; Kukučio baladės, 1986; Sugrįžimai, 1998.

Literatūra apie M. Martinaitį: *Ž. Bilaišytė. Marcelijaus Martinaičio mąstymo sistemos* / Metmenys, 29, 1975, p. 3-20; *V. Areška. Lietuvių tarybinė lyrika*, 1983, p. 299-309; *S. Žukas. Tautosaka dabartinėje lietuvių poezijoje*, 1983, p. 173-192; *K. Nastopka. Lietuvių eilėraščio poetika: XX amžius*, 1985, p. 284-286; *V. Daujotytė. Lyrikos būtis*, 1987, p. 199-221; *S. Geda. Ežys ir Grigo ratai*, 1989, p. 125-139; *A. J. Greimas, Iš arti ir iš toli*, 1991, p. 135-165; *R. Šilbajoris. Netekties ženklai*, 1992, p. 731-740; *V. Balsevičiūtė. Naujosios lyrikos semantika*, 1994, p. 53-66.